

Amikor Vér-Márromba betörték a csehek...

Mikor Vér-Márromba a csehek betörték, Béla még nem érkezett haza a háborúból.

Nem lehetett tudni, mi igaz a híresztelésekből, mi nem, a csehek bejutottak-e már a városba, vagy sem? Olyan véresek-e, olyan barbárok-e, mint egy horda? Ki ezzel a hírrel jött, ki azzal, Nusi közben maga előtt látta az árnyas fákkal szegélyezett utcát a templomnál. A mocskos képű csehek végigvágattak pusztítva, ordítózva, lángruhájuk nyomán megszenteltelenítődött a város. Vér-Márrom. Meggyalázzák a lány női testét, erőszakot vesznek rajta, s többé már nem lesz ugyanaz.

Ezek a félelmek, a bizonytalan híresztelések s nyomukban a rémképek olyanok voltak, mint a rettegés attól, hogy valaki megerőszkolhatná. Az öreg szolgálóasszony, Böske néne meglehetősen durvasággal azt mondta egyszer: higgye el, nagysád, az ember abba se hal bele, ha a férfi rászáll. Megvan, aztán kész. Utána kihányta az ember mindent magából. De mégis megy tovább az élet. „Mer dógozni köll.” Ezt már persze úgy mondja, hogy minden megvetését beleszővi a szóba. Böske néne nem is titkolja, hogy Nusi évek óta tartó várakozását, ezt a tétlen kéztördelést a lustaság számlájára írja. „Ha vóna gyereke, bezzeg lenne dóga.”

Az illendőség elleni vétek lett volna, ha azonnal teherbe esik. Összeesküdtek, s ahogy azt megkívánta a szokás, negyed évet várni kellett a gyerekekkel. Ha előbb teherbe esik, még azt hiszik mások, hogy a nászéjszakájukon *azt* csinálták. Pedig *azt* csinálták. Aztán újra, meg újra. Csakhogy Béla vigyázott, mert ő tudta, miképpen lehet kivédeni egy terhességet, hiszen Nusinak természetesen fogalma sem volt minderről, mint ahogy a házaselet más részleteiről sem. Tizennyolc évesen ment hozzá Bélához. Szerelmes fruska, úgy érezte, soha boldogabb nem lesz. És persze ez igaz is volt, mert jött a háború, és a boldogság elveszett vele együtt. Béla elment megvédeni a hazát az acsarkodó népektől. Azt mondta, karácsonyig hazajön.

Az volt a legkegyetlenebb karácsony, pedig akkor még körülvették barátok, rokonok. Béla elnyelte a háború, s ő úgy érezte, megőrül a várakozásban, a sóvárgásban ebben az idegen környezetben. Ő, a városi lány, apja emeletes bérházából kikényszerült ide, a majorba. A major Béla családjának a birtoka volt, a szülők bent laktak a faluban, egy úri lakban, a fiatal házasok gazdálkodtak volna odakint. A háború alatt aztán minden pusztult, apósa jött ki, hogy időnként rendbe szedje a cselédséget, meg utánanézzon a termésnek, az állatoknak. Időközben mindenből kevesebb lett. Munkából éppúgy, mint a jószágból. És Böske néne, a vén szolgálóasszony egyre vérmesebb szemekkel illette a nagysádot.

– Cucilisták ezek mind – dohogott apósa, de már csak lehalkított hangon, amikor vasárnaponként a környékbeli atyafisággal és a köreikből való úri társasággal összeültek kártyázni. Nusi ugyan pontosan nem tudta, mit rejt ez a nevetséges szó, „cucilista”, inkább zsigerei értették meg, hogy itt már több van a gúnynál. A gyanakvás megizzasztotta a jó öreg urat, hogy talán a kártyaszomszéd mérnök úr maga is szimpátiát érez a bujtogató bolsevikok

iránt. Olyant fordult a világ, hogy megtörténhetett, hisz volt már köztük mindenféle származású. Egyik paraszt sarja, a másik tót, a harmadik izraelita. De a jó öregek behúzták a nyakukat, mert köztük is akadt, akinek bajszos, meleg mosolyú asszonya a rabbi lányaként látta meg VÉR-MÁRROM akkor még biztatóan kék egét.

Nusi úgy hallgatott ezekben a vasárnapi társaságokban, mint kinn a majorban. Szellemként, valami éteri lényként ült egymagában, s úgy is érezte magát, mint a levegő, ami ebben a tárgyakkal és nehézkedéssel súlyosbított világban változtatásra alig képes. Béla hiánya, a kétségekkel teli várakozás teljes egészében kitöltötte életét. Ifjú férje úgy tűnt el, hogy holttestét senki sem látta. Levél azóta nem érkezett tőle. Fogságba esett? Vagy teste a felismerhetetlenségig szétroncsolódott, szétégett, eltűnt, felfúvódva egy folyó mélyén? Gyászolja őt, vagy várja töretlenül? A változatlan szerelmet üzenté a külvilágnak, s csak egészen kegyetlen, őszinte pillanataiban vallotta be magának, hogy mindez illúzió. Béla fényképével beszélgetett, s hallani vélte férje válaszait, jöllehet, tudta, nem volt ideje megismerni őt. Valójában nem tudja kitalálni gondolatait. Egy jóságos, okos férfi képe élt benne, egy olyan férfié, aki nem létezhet. Nem is létezik, mert agyszülemény, mert vágyképzemény. Milyen ő valójában? Nem volt ideje megismerni. Mit változtatott rajta a háború? A férfimunka, a hősi lét? De hát ebben is mítoszt teremtett önmagában, és nem kérdezte meg az idekívánczó másik végletes lehetőséget: mit változtatott Bélán a szenvedés, a testi kín? A megaláztatás?

Ők a majorban, a faluban akkor érezték meg a háborút, amikor állítólag végeszakadt. Pedig hát addig is úgy tűnt, rosszabb már nem jöhet. Hogyne jöhetett volna! Egyszer kiszívta a háború a férfiakat, aztán visszazúdította őket, de mivé lettek, Istenem, mivé! Barbárokká és koldusokká, nyomorékok csőcselékévé. Mint a meglőtt vad, amely bestiává válik, s amelynek erejét megsokszorozza a fájdalom miatt érzett düh. Dühöngő bestiák – ezek voltak a visszatért katonák. Vörösök.

Hozták magukkal a tífuszt és a spanyolnáthát, abban halt meg a fiatal, erős lelkésük ott falun, miután visszatért a frontról.

– Azt hittem, élő lélek nem marad ezen a világon – mesélte a Márromból hazaérkezett Lidi, Béla nővére, aki beállt a diakonisszákhöz, és a vöröskereszttel egész a keleti frontvonalig elvonatozott. Majd visszakerült, hogy a déli városrész kórházában kis híján elvigye a nátha.

– Hogy is védekezzen ellene az ember? Hiszen kénytelen vagy a betegekhez érn. Összeesik melletted az orvos, a beosztott társad nem képes felállni a padról, de látod, hogy szükség lenne a segítségedre. Annyi élet múlt ki mellettem a fronton, aztán idehaza... Én ott megértettem, hogy el kell fogadnunk a büntetést az Úr Isten kezéből.

A család súlyosan hallgatott ezekre a szavakra. Béla eltűnése érthetetlen áldozatnak tűnt, Lidin kívül senki nem volt hajlandó elfogadni.

Amikor a spanyolnátha kitört, a csehek még nem mutatkoztak VÉR-MÁRROMBAN. Amikor a kór dült, még azon a sárgálló, részvétlenül szép őszön érkezett haza a faluba Farkas Lajos, az egykori vármegyei földmérő, Béla unokatestvére. Lajos volt az a férfi, akinek haját semmiféle hajolaj le nem igazíthatta, akinek szeme örökösen a tilosban járás fényétől csillogott, akinek teste nyughatatlanságtól feszült. Nyomában szélvész járt, és ebben a kavargásban az ember teljesen kivetkőzött önmagából.

Másképp hogyan magyarázta volna meg magának Nusi, hogy a siralmas várakozás helyett az új esztendő édes bizsergéssel töltötte el tagjait? Hiszen egyre nyilvánvalóbbá

vált, hogy a háborúnak vége, hogy a katonák, akik még nem hagyták el földi porsátorukat, visszatértek mégoly zilált, csonka-bonka külsővel. Béla pedig nem érkezett meg. Nusi lefekvés előtt mereven nézte férje egykori fényképét, próbált szavakat kicsalni a szépia színű arcból, de Béla egyre többet hallgatott. S ahogy hallgatása megsűrösödött, úgy lopta be magát Nusi gondolataiba a garabonciás képű Lajos.

A vasárnapi úri társaság a tél végeztével élénk jókedvű körré vált. A fiatal lelkész ősszel meghalt, de jött helyette más, egy kedélyeskedő, joviális arcú ember valahonnan az Alföldről. A szokásos meghívottak közül a tanító is kivétel nélkül megjelent. Ahogy Nusi apósa a háta mögött jellemezte: nagy pipájú, kevés dohányú ember. Nusi számára a legvisszataszítóbb fajta, aki mindenki előtt kedvesnek akart mutatkozni. Férfiakkal nagy hangon politizált mindig az aktuális divat szerint, nőknek nyíltan udvarolt, mintha azzal férjeiket tisztelné meg. A jegyző épp ellenkezőleg: ritka tiszta tekintetű, amúgy csendes, visszafogott ember. Felesége szürke, zavart asszony, a spanyolnátha vitte el egyetlen gyermeküket. Visszatért a háborúból Károly bácsi, az agglegény vármegyei tisztviselő, akinek a vadászaton kívül legfeljebb a kártyán járt az esze. Idecsapódó rokonság is jött, ki ez, ki az. És mind Lajost, Farkas Lajost hallgatta. Mert ha Lajos szólt, az mindig felkavaró volt, mélyen belelátott a dolgok velejébe, s hallgatóságában heves reakciókat váltott ki.

– Íme, a mi hős szüfrazsettünk! – fogta meg egyszer Lidi vállát, mint egy csipkelődő báty. – A női emancipáció harcoss amazonja.

– Kikérem magamnak! – rázta le Lidi válláról Lajos kezét. Fityulája csak úgy zizegett a hirtelen mozdulattól. – A Krisztus Jézus katonája vagyok, az igen. De szüfrazsett...!

– A nők bebizonyították, hogy boldogulnak a férfiak nélkül is. Ezután nem lehet majd papolni nekik a férfi felsőbbrendűségéről.

– Eddig se papoltuk – heveskedett a lelkész.

Lajos egyszerre Nusihoz fordult.

– Magácska is milyen jól elboldogult, igaz-e?

Nusi szinte fellángolt, úgy elpirult egy pillanat alatt.

– Én nem – dadogta, és szemét a szégyentől könnyek lepték el.

Anyósa gyorsan odalépett mellé.

– Zongorázz nekünk, kedvesem! Azt a szép Chopint, amit úgy szeretek.

Azzal szent erőszakkal a zongorához kényszerítette Nusit. A fiatalasszony játszani kezdett a szokott lélektelenséggel, mert mindig tudta, hogy hallgatósága nótát szívesebben hallgatna. De azért kötelességszerűen klimpírozott, miközben Lajos háborítatlanul folytatta csipkelődését.

– Megváltozott a világ. A nőnek többé nem kell úr, mint ahogy a cselédnek meg munkásnak sem.

– Majd futnak körbe-karikába, mint a levágott fejű csirke – kiáltott Károly bácsi. – Fej nélkül, hihi.

Erre a megjegyzésre megbolydult a társaság, mindenkinek volt hozzáfűznivalója. A sok hang közül egy végül Nusi fülébe is eljutott.

– Itten, kérem, szociális igazságtalanságokról van szó – emelte fel ujját a tanító. – Mert kérem, emberek vagyunk mind, kérem!

– Számomra már ez sem evidencia – válaszolta erre Lajos sötét tónussal a hangjában. – Én megjártam a háborút.

– Te, Lajos drága, egy idealista ifjú voltál a háború előtt – vágott oda Lidi, láthatóan még mindig nehezményezve a szüfrazsettet. – Azt hitted, a világ olyan, mint Verne Gyulánál. Vegyél már tudomást az igazságról! Az emberek bűnösök mind, és csak akkor tisztulhatnak meg, ha Jézus keresztyénél tisztára mossák lelküket.

– És a bűnök egyik legfertemesebbike a cucilizmus – tette hozzá az apja.

Nusi jól hallotta ezt is, ahogy közben anyósa minden vitát mellőzve azt mondja Lajosnak:

– Nem kellett volna ezt a szegény kislányt bántanod. Majd belehal a bánatba itt a szemünk láttára.

Nusi ujjá félrecsúszott, és fiz helyett éiszt ütött. A rettenetes diszsonancia megállította a levegőt a helyiségben, Nusi ijedten állt le, és még sokáig visszhangot vélt hallani a levegőben, az éisz rezgését. Ebbe a fájó vibrálásba csapott le Lajos hangja.

– Mégis azt hiszi az egyház, hogy a világ kihívásaira kell megfeleljen, csak szent jámborok, mint Lidi akarnak egyedül Istennek megfelelni. Az egyház, látva azt a tarthatatlan helyzetet, hogy aggszüzekké lesznek jó családból való lányok, mert nincs hozományuk, ugye, létrehozták a nőnevelő intézményeket. Most ezután már nem otthon tengődő aggszüzek, hanem kitanított dolgozó nők seregével árasztják el a világot. Akik ezután már nem tudják vagy nem is akarják azt hirdetni, hogy a nő legfőbb feladata, hogy a családra gondot viseljen, meg a gyerekeit felnevelje.

– Csak azért bántod a nőnevelőket, mert azt nem mered kimondani, ami igazán a bögyödben van – szolt erre Lidi, és nyomatékuval ujjával Lajos mellére bökött.

– Miért, mi van a bögyömben?

– A vörösök.

Nusi apósa feltűnően megköszöri a torkát, ám Lajos nem zavartatta magát.

– Hogyne! Természetesen! Ami azért is szerencsétlen dolog, mert jelenlevők között is agítálnak mellettük.

Erre már Lidi is elpirult, és zavartan nézett körül.

– És ha már az egyháznál tartunk: kinevelte az egyház a tanítóit úgy, hogy kígyót melengtetett kebelében. Mert hűség helyett ellene dolgozó agitátorok hadát bocsátotta ki.

– Tiltakozom! – emelte fel hangját a tanító és a lelkész egyszerre.

– Tiltakozhatnak, már mit sem ér – folytatta Lajos. – Az egyház által és nagyrészt ingyen kitanított tömegek egy része csupán kényszerből és nem meggyőződésből vállalja az egyház tanításait. Jobb híján nyomja a harmóniumot, jobb híján ájtatoskodik egy sort, s közben duzzad a dac, mert ki akarna szakadni. Kenyéradója az egyház, és nyűgnek érzi.

– Drága Lajosom! – mondta a tanító megjátszott nyájassággal. – Ugye, félreértettem azt, hogy főképpen rajtunk, tanítókon köszörülöd a nyelved?

Lajos megveregette a tanító vállát.

– Ne vedd személyes sértésnek! Egy-egy kivétel csupán erősíti a szabályt. Mernéd-e a kezed tűzbe tenni környékbeli kollégáidért, hogy ha egyszer úgy fordul a világ, mint mondjuk Oroszthonban, nem állnak-e át a bolsevikok oldalára?

– Olyan nem lehet! Kizárt!

Az emberek riadtan kiáltottak fel, az arcukon rózsákként virított a feldúltság.

Ezen az estén Nusi elfeledkezett róla, hogy beszélgesen Béla fényképével. Hajnalban különös álmod látott, s bizonyos részletei meg is maradtak emlékezetében, mert

a legbizsergetőbb résznél felriadt, és azonnal tudatosította magában a képeket. Álmában Lajos eljött hozzá. Kinn állt a férfi a tornácon, háttal a bejáratnak. A lépcső mellett már nyíltak a nárciszok. Nusi hangtalanul Lajos háta mögé ért, és magától értetődő bizalmassággal megsimította a hátát. Lajos megfordult, egészen Nusi fölé magasodott, s azt kérdezte halovány mosollyal:

– Na, milyen érzés a férjed unokatestvérét szeretni?

Nusi sóhajtott.

– Félelmetes – válaszolta, s azon nyomban összeölelkeztek.

Nusinak repesett a szíve, amikor felébredt, csak azt sajnálta, hogy álmában nem kapott csókot. Nap közben aztán előjöttek aggályai az egész látomással kapcsolatban. Még nem akarta megfogalmazni magának, mit miért álmodott, és ezért kapkodó, minden eredmény nélkül való tevékenységi láz fogta el.

Amíg a következő vasárnap el nem érkezett, gyakran kiállt a tornácra. A néhány cseléd, aki még nála dolgozott, mind úgy gondolta, várja az urát. Nusi örült, hogy nem látnak bele gondolataiba, amelyek sűrűn egy másik férfi körül jártak.

Eljött a következő vasárnap, s vele az úri társaság szokásos összejövedele. Nusi égő arccal figyelte Lajost. A férfi keveset szólt aznap, szeme azonban ismét merész gondolatokról árulkodott.

– Legnagyobb mótely a cucilizmus! – dühöngött após a megszokott módon.

– Ugyan már! – torkolta le a tanító úr. A jelenlevők meghökkenve kapták fel fejüket, ám a tanító nem mutatott szégyent a pimaszsága miatt. – A fejlődés szavára kell hallgatnunk. A világ nem állhat meg holmi apró-cseprő nációknál. Kérem, a fejlődés az a társadalom fejlődését kell jelentse!

– És ez mit jelentsen pontosan? – Lajos szeme villogott.

– Az elnyomott rétegek felemelkedése. Természetszerűleg. A javakat igazságosan kell elosztani. És kérem, végre elérkezik a történelmi pillanat, ugyebár, amikor az ész, a ráció fog diktálni az egyház babonás dogmája helyett.

– Mindig is tudtam, hogy félművelt barmok miatt vész el ez az ország – dünnyögte Károly bácsi.

– Károlyi Mihály beengedte a román csapatokat, mert fontosabb volt neki a cucilizmus – folytatta keserűen a jegyző a gondolatot, aki pedig eddig többnyire hallgatott.

– A belső ellenség mindig kegyetlenebb, mint a külső – bólogatott Lajos, és Nusinak ismét repesett a szíve, oly szépnek látta a férfit. – A belső ellenség ellen nem harcolhat az ember bajonettel és ágyúval. Ha viszont nem teszel ellenre, azt veszed észre, hogy kinőtte magát, és fenyegetéssé válik. Minden vasárnap itt ette velünk együtt a *dessert*, és itta az ezerjót a tanító úr is...

– Mit akarsz mondani ezzel, kérlek? – A tanító arca szinte elpattanni látszott a vértolulástól.

– Azt, kérem, hogy többet nem fogadom a tegezését. Tanító!

– Ez hallatlan!

A tanító felpattant a székéről, és Lajos felé közeledett, öklét rázva. Lidi erre szintén felállt, és egy macska kecsességével leült Lajos mellé, a fotel karfájára. Ezt látva Nusi úgy, ahogy volt, süteményestálcával kezében Lajos másik oldalára ült.

– Nagyon tévedsz... nagyon téved, ha azt hiszi, nem éri utol a büntetés. Hohó, kérem, nem úgy van az! Hogy az ember szapul... meg rossz hírt terjeszt... Igen, kérem,

az igazság eljön! És győzedelmeskedik! A bolsevikok... azok elhozzák a boldogságot... ebbe a nyomorult országba.

Nusi úgy látta, a tanító végül sírt, de különösebb jelentőséget nem tulajdonított a dolognak. Sokkal jobban izgatta Lajos közelsége, az az erő, amit akkor is érezni vélt, amikor hozzá sem ért.

A tanító kiviharzott, néhány csöndes szitokszó pattogott a levegőben a távozása után. Nusi apósa szomorúan ingatta fejét.

– Hogy ezt is meg kellett érnünk! Nem elég a háború. Béla... Édes fiunk... És most kiderül a tanítóról, hogy egy szerencsétlen, megvezetett ember. Szociáldemokrácia. A tulajdon otthonunkban!

– Amíg még magáé, Béla bátyám – tette hozzá Lajos keserűen. – Amíg úgy nem járunk, mint az oroszok.

– Olyan nem lehet! – kiáltottak többen.

A következő vasárnapon elmaradt az összejövetel, és még sok más vasárnapon nem találkozott az úri társaság. A nárciszok kinyíltak, és Nusinak nem maradt egyéb szórakozása, minthogy bámulja a tornácról a virágokat. Mert addigra a vörösök átvették a hatalmat.

A cselédek kiszámíthatatlanná váltak, s az apósék hamarosan felpakolták Nusit egy kis személyes poggyásszal együtt a kocsira. A falu sem tűnt biztosabb helynek, de az anyós szerint, amíg együtt vannak, jobban meg tudják védeni egymást. Nusi nem látta az ellenséget, az viszont kellemetlenül érintette, hogy több éves magányába belezavart Lidi, a sógornő, aki a házban átvette az irányítást, és mindenkit feladatokkal látott el. Nusi többnyire színlelte, hogy csinál valamit, de ez a színlelés és a Lidivel való civakodások el is vették minden energiáját. Állítólag a világ a feje tetejére állt. Nusi ebből csak annyit érzékelt, hogy ismét úgy piszkálják, mint gyermekkorában, amikor bűnnek számított a semmittevés. Az éjszakák voltak az övéi. Béla fényképét nem volt hová kitennie, egy heverőt kapott fekhelyül, apró tárgyait ide nem tudta kipakolni. Amikor lehunyta szemét, nem is Béla arca ugrott be, hanem Lajosé. Aki rég eltávozott a környékről. Rég, azaz pontosan akkoriban, amikor a nárciszok tavaszillattal árasztották el a kertet.

A vörösök valami tanácsokat hoztak létre, após fehér arccal újságolta egyik ebéd előtt, hogy a helyi tanács vezetője a tanító lett.

– A kántortanító úr? – hüledezett az anyós.

– Úr?! – fortyant fel após. – Ez elvtárs. Így mondták: tanító elvtárs.

– Lajosnak igaza volt. Honnan tudhatta? – suttogetta Lidi. – Talán még abban is igaz lesz, hogy úgy járunk, mint az oroszok.

– Az az áldatlanság ott sem tarthat örökké – legyintett após. – A fehérek elverik majd. A felkelők egyszerű proli hordák.

Nusi egyszerre remegő hangon közbeszólt:

– Hazamegyek anyusékhoz Vér-Márromba.

– Kislányom! – csapta össze tenyerét az anyós. – Eszedbe ne jusson ilyen butaság! Nem lennél biztonságban, anyukám!

– Ott már a legprimitívebb csőcselék az úr – morogta após.

– Mi lesz anyuskával?

Nusi anyuskája hamarosan maga is levélben üzent. Be ne menjen Nusi a városba, a pokol ahhoz képest békés hely, ami ott van. Anyuska Jóska bácsival, második férjével

együtt odahagyta a várost, s a férj csallóközi birtokára vonultak vissza. Nusi csak maradjon nyugodtan, s várja Bélát.

Ez az utolsó felszólítás kellemetlen csípésként érte a fiatalasszonyt. Ha behunyta a szemét, és megpróbálta maga elé képzelni férjét, semmi más nem ugrott be, mint egy barnuló fénykép. A várakozás fájdalmas nyomása helyett megjelent egy nyugtalanító szűrés. Mint aki bűnt követett el.

Hetek folytak egybe, a vasárnapok többé nem jelentették a változatosságot. Éppoly egyhangú tompasággal következtek el, mint a többi nap. Néha megpróbált rákérdezni, Lajos hol van, mit csinál, de a család rendre kitért a válaszadás alól. Sőt, időnkénti összenézéseik, Lidi titokzatos sürgölődései valami furcsa konspirációra utaltak, amit Nuszi Lajossal hozott összefüggésbe.

Lidi amúgy is elviselhetetlen barátnőnek bizonyult. Húsvét előtt, amikor bejelentette, hogy Körtésre megy beteg diakonisszatársához, Nusi kapva kapott a lehetőségen.

– Ha útba ejted a várost, kérlek, hozz onnan nekem pirosítót. Az enyém teljesen elfogyott. Valami halvány barackszínt, ami nem feltűnő, de egy kis pír lesz tőle az arcomon.

– Neked ezen jár az eszed? – Lidi szavai nyomán Nusi érezte, hogy festék nélkül is előnti arcát a szín. – Emberi életeket fenyegetnek, és te csak erre tudsz gondolni?

– Nem csak erre... De gondoltam, ha amúgy is...

– Ha amúgy! Nem gondoltam, hogy ennyire üres fejű, buta liba vagy. Mindenütt zűrzavar van, a szatócsoknak legkisebb bajuk, hogy asszonyi kenceficéket árusítsanak. Aki csak teheti, menti az irháját. Embereket megkínóztak, fára kötöttek fel...

– Hallgass már! Hallgass!

Nusi pislogva könnyezett, egy könnycsepp hosszan gördült le arcán, de zavarában nem merte letörölni.

– Tudom, Lidi, hogy világlátott nő vagy, de nem kellene bántanod. Én nem tudok semmiről.

– Igaz is – felelte kicsit megenyhülve Lidi. – Ülsz itt, mint Rapuncel a toronyban, és nem tudsz semmiről. Jól van, nem tesz semmit.

Elfogyott az arcpirosító, s ha Nusi belenézett a tükörbe, egy halottszínű, eltorzult arc nézett vissza. Apóséknál a tükör több helyen is megtört, a foncsor lepattogzott, az ember borzadva riadt meg a lénytől, aki megjelent ezen a több síkú képen. Mi lesz, ha Lajos így lát meg?, sóhajtott magában Nusi.

Mintha érezte volna előre, hogy Lajos nagypénteken visszatér. Istentisztelet közben toppant be a templomba, a családon kívül néhány vénasszony ült a szüette padokban.

– Mit keresel te itt? Ne keverd magad bajba, fiam! – mondta az istentisztelet után após.

– Lidi nincs itt? – kérdezte Lajos, és Nusi nem értette, miért pont Lidi érdeklí Lajost. Miért nem arra kérdezett rá, megvannak-e, hogy szolgál az egészségük, nem érkezett-e hír Béláról. Esetleg halálhíre?

Nusi lehajtotta fejét, nem akarta, hogy Lajos lássa azt a halotti sápadtságot, ami úgy vont a arcát, mint egy idegen, meszes maszk.

– Lidi Körtésen van. Valamelyik fityulás vén barátnéja megbetegedett – Az após szokatlanul ingerült hangjára Nusi felkapta fejét. – Az ördög tudja, mit hisz ez a leány.

Hogy mindenkiről személyesen kell gondoskodnia? Azt gondolja tán, hogy a vénasszony egyedül nem tud meghalni?

- Megyek hozzá – jelentette ki Lajos.
- Már miért mennél, Lajoskám? – hüledezett anyós.

Nusi ebben a pillanatban már egészen tisztán ki tudta olvasni Lajos szeméből a választ. Nem kellett megszólalnia, égő tekintete, az a kíméletlen közöny, amit Lidin kívül mindenki más iránt mutatott, elárult mindent.

- El akarom venni feleségül.
- Odahaza az anyós sírva lamentált.

– Mivé lett a világ, Nusikám, mívé lett? Őrült Lajos! Őrült! Így nem lehet lányt kérni. Mintha járna neki. Hiszen unokatestvérek. Aztán amúgy is. Ez az egész olyan volt, mint valami sértés. Arculcsapás. Megalázó. Felháborító.

Nusi meredten nézett maga elé. És az elkövetkező napok sem teltek másképp. Meredt fásultságban élt. Ha leült az asztalhoz enni, ránézett a kenyérre, és azt gondolta, kenyér. Elvette a vaját, és azt gondolta, vaj. Töltöttek neki kávé, azt mondta, „köszönöm”, és nem gondolt egyebet, csak annyit, „köszönöm”. Ha eszébe juttatták Bélát, arra gondolt, bárcsak megérkezne már a levél. Arról, hogy halott. Hogy végre itt is pontot lehessen tenni egy rövid mondat végére. Béla és pont. Halott, pont.

A csehek akkor már rég ott voltak Vér-Márromba. De a húsvét utáni napok még zaklatottabban teltek, mint az eddigiek. Izgatottan állított be a lelkész a jegyzővel. A volt jegyzővel, hiszen a tanító átvette a hatalmat a faluban.

– Ha a román meg a cseh hadsereg találkozik, egyesült erővel összeroppantják az egész országot.

Ezt mondta a jegyző, aki máskor oly csöndes volt.

– De hiszen a Tótországi autonómia kielégíthette volna a tótocskáinkat – felelte após.
– Ezek nem a tótocskák, hanem a csehszlovák egyesült állam. Ott áll a hátukban az egész antant. Karba tett kézzel várják, hogy mikor foglalják el egész Magyarországot. A csatlósai mindent elintéznek. Megállíthatatlanul nyomul előre mind a két haderő. A csehek már Kárpátalján vannak. Ha ott összetalálkoznak... Ezek minden magyart kiirtanak. A románok egész a Tiszáig elfoglalták már az országot.

– Vörös Hadsereg – kacagott fel keserűen a lelkész. – Vörös csőcselék! Még a húsvéti tojásfestést is betiltották. Zsidók... Hagyják, hogy az ellenség elfoglalja Debrecen. Hát mi a legmagyarabb város, ha nem Debrecen? Olvasták az urak, mit írt a *Győri Hírlap*? Hogy ez a Szamuely nevű felkapaszkodott a Szibériában élő hadifoglyokat nem akarja hazahozatni? A tiszturak sorsa minket egyáltalán nem érdekel, ezt mondta, hogy döngöljenek ott meg, ők nem törődnek velük. Az előző kormányok azért nem hozták haza a tiszteket, mert félték, hogy bolsevikká váltak, most meg azért nem hozzák haza őket, mert a bolsevikok ellenségei.

– Béla, Béla, szegény fiam!

Após felsírt.

– Mióta a cseheké a Csallóköz, egy pillanatig nem lehetünk biztonságban mi sem – tért vissza a jegyző, mintha nem is könnyezne az öreg birtokos. – Remélem, Lajos sikerrel jár...

Ezek a szavak felébresztették Nusit. Ha a vörös cseheké a Csallóköz, akkor mi van anyuskával? Őt is megbecstelenítik, mint a várost? Csizmáik a nemesi udvarházban dön-

genek, sárdarabok hullnak talpukról a lakkozott parkettára, útjaik szemete behull a finom bolyhozható szőnyegbe. Anyuska a földön, a csizmák orra arca előtt. Vér és sár.

– Ki kéne mennem a tanyára. Rendbe tenném a házat. Hetek óta nem jártam otthon.

Nusi közbeszólására a férfiak egy pillanatilag zavarodottan elhallgattak, majd após arca kismult.

– Igazad van, gyermekem. Nézz körül a gazdaságban! Te pedig, István – fordult a jegyzőhöz –, elkísérhetnéd. Akár pár napra ott is éjszakázhatnál. Nem tetszik ez a majális-szervezés itten a faluban. Még a végén téged húznának fel díszítéknak a májusfára.

– De Béla! – sikoltott fel anyós. – Ezt még elgondolni is...

– Ez a realitás, kedves Zsóka néném – felelte a jegyző mosolyogva. – Ez bizony. Bélának igaza van, vészes dolgok következhetnek be.

Másnap reggel a jegyző, szomorú feleségével és Nusival útra kelt. Após egyre csak a hadi helyzetet tárgyalta a jegyzővel, míg az asszonyok elrendezték magukat.

– Tán már találkozott a két haderő. Akkor aztán ne félj, világ! Egy magyart se hagynak. Még mutatóba sem.

Útközben a három ember hallgatott. A jegyző morózusan ült a bakon, hajtotta a hintót. Mindez furcsa volt, de Nusi nem kérdezett rá, miért nem jött el a cseléd. Nézte a fákat, halvány, üde zöld leveleik részvétlenül szépek voltak. Ha felhúznak az ágakra egy embert, mit érez a fa? Nusi borzadva hessegette el magától a gondolatot.

A tanyán szokatlan kép fogadta őket. A ház előtt három muszkaforma katona állt egy lovaskocsi mellett. A jegyző arcán feszültség tükröződött.

– Nyugodtan üljenek, hölgyeim! – szólt hátra a két nőnek. – Ne mutassanak ijedséget! Legyenek természetesek!

Közelebb érve csodálkozva jegyezte meg:

– Hiszen ez a Józsi!

Most már Nusi is megismerte az egyik katonát. Józsi volt az, Böske néne, a vén szolgáló legkisebb fia. Amikor Nusi kikerült feleségnek a tanyára, a fiú kiskondás volt. Most meg muszka katona.

– Ezek a vörösök? – súgta Nusinak a jegyzőné, de Nusi bizonytalanul intett fejével.

Megálltak, nem köszönt senki. A jegyző, mintha a katonák ott se volnának, lesegítette a két nőt. Azok igazították úti kosztümjeiket, a katonák pedig mustrálták a társaságot.

– Na, meggyűtt? – kérdezte Böske néne Nusit.

A fiatalasszony elbiggyesztette száját.

– Én elrendezem a lovakat – mondta halkán a jegyző –, addig kegyedék menjenek talán be a házba.

– Na, cseléd nélkül nehéz az élet? – harsant fel egyszerre Józsi hangja. – Hiányzik azt uraságnak a rabszolga?

A három katona röhögött, Nusi hallotta, hogy a jegyzőné azt sziszegi, „ezt az impertinenciát”.

– Maguknak is adjon Isten, uraim – szólt a jegyző.

A két asszony egymásra nézett, a jegyzőné észrevétlenül megfogta Nusi kezét. Az idősebb asszonynak nyirkos volt a tenyere. Nusi nem merte felé fordítani arcát, csak azt látta, hogy a bundagallérján a pelyhek remegnek.

– Hát tudja meg, elvtárs, hogy Márromba megyünk – Józsi hangja csak úgy süvített. – A kommunista ifjak egyesülnek a cseh bolsevik csapatokkal. Együtt megteremtjük

a világra szóló bolsevista hatalmat. Többé az imperialisták nem tehetnek semmit. A burzuj hatalmának vége!

– Akkor nyugodtan feketünk le – jegyezte meg a jegyző. – Aztán miből gondolja Kovács úr, hogy a csehek tárt karokkal fogadják magukat?

– Átálltak az oldalunkra. Bizony! Semmi sem tud többé az utunkba állni! Semmi!

A három férfi fölszedelőzködött a kocsikojára, kiabálva elindultak. Böske néne in-tegetett utánuk, Nusiék pedig bevonultak a házba. Odabenn szenny és bűz fogadta őket, olcsó dohány és doh szaga. Később hallották, ahogy a jegyző odakint rápirít az öregasszonyra, aki hangosan replikázik.

Nusi úgy érezte, mintha lemeztelenítették volna. Ahogy végigjárta a lakást, látta mindenütt a jelét, hogy végigkutaták a szekrényeiket, szétdúlták holmijaikat. A hálószobába érve nem bírta tovább, elsírta magát. Az ágy, amelyet akkurátus rendben hagyott ott, saját készítésű ágytakaróval leterítve, most széthányva fogadta. A terítő a mocskos földön, mindenütt sáros csizmanyomok, még a paplanon is. Az ágyban ételmaradék, és felismerhetetlen foltok. Nusit hányinger kerülgette. A jegyzőné azonban gyakorlatiasan kitessékelté őt, és azonnal nyikorgott az ablak, beengedte a kinti friss, tavaszi levegőt.

Később aztán mindenütt kiszellőztettek. Nusi szakadozó lélegzete lassanként megnyugodott. Üde, április végi szél fordult meg a szobákban, meglengette, megforgatta a függönyöket, belekapott Nusi hajába. Odanézett a tükörbe, s látta, hogy a huzat megtépázta a gondosan feltűzött kontyot. Az elszabadult fürtök vidáman játszadoztak a homlokán és a nyakában.

– Úgy nézek ki, mind egy mosónő – mondta, és gyors mozdulatokkal visszatűzte a tincseket. Keze egyszerre megállt a levegőben. Lehajolt, és felvette Béla fényképét, amin eddig taposott. Kezével kisimította a meggyűródött, fodros szélét. Igen, ez a fénykép itt állt a komódon. A keretét nem látta sehhol. Merengve ült le a fotóval kezében az egyik fotelra. Még ott volt az ülőkén a fehér lepedő, amivel elutazása előtt letakarta.

Sokáig ült így, a fényképpel a kezében. A jegyző felesége riasztotta fel ebből a révületéből.

– Harapnál valamit, drágám, mielőtt nekiállunk a rendrakásnak?

Nusi megrázta fejét, de aztán mégis követte a jegyzőné, aki az ebédlőasztalt már megterítette. A kikeményített, ragyogóan fehér damasztra a herendi porcelánokat tette, a faluról hozott hideg ételt pedig elrendezte az aranyszélű, pillangómintás peccsenyétálon. Kristálypoharakat tett, és egy kristálykancsóba töltötte az aranyfényű ezerjót.

Nusi látta, hogy a jegyzőné szorongva áll az asztal mellett.

– Gondoltam, tegyük egy kicsit ünnepivé a visszajöveledet – dadogta zavartan. Nusi nyelt egyet, majd mosolyt erőltetett ajkára.

– Nagyon kedves tőled, köszönöm.

Szótlatlanul ettek hármásban, majd a két asszony együtt elmosogatott, és takarítani kezdtek. A jegyző úgy vélekedett, jobb, ha ezen a napon nem engedik be Böske nénét. Amíg az asszonyok a házat rendezték, a férfi körülnézett a majorban, s ígérte, ha talál valami fiatal, csöndes leányzót, magával hozza segítségnek. Estefelé végül nem szolgálot hozott, hanem Lajost és Lidit. Végtelenül elcsigázottan és csapzottan érkeztek. Lajos fájósan tartotta a karját, arca sápadt volt, ajkai vértelenek.

– Vess ágyat! – adta ki Lidi az utasítást Nusinak minden udvariaskodás nélkül. A fiatalasszony azonnal el is sietett, s csak aztán állt meg tanácstalanul, amikor a háló ajtajához ért, vajon hová fektesse a rokont. Önkéntelenül megfogta ujján a kari-kagyűrűt, még körbe is csúsztatta. Söhajtott, majd bement saját hálószobájába, és Bé-lával közös ágyukon felverte a párnát, kihajtotta a paplant, hogy a szoba melegét átvegye a fekhely. Magának még kivett takarót, párnát a szekrényből, aztán kisetett a többiekhez.

– A hálókban meg van vetve.

Lidi nem szólt erre semmit. Felsegítette Lajost a székről, de annak lába nem akart engedelmkedni, mire a jegyző elkapta a vállánál. Lajos felordított a fájdalomtól.

– Vigyázzon, azt hiszem eltört a karja – szólt rá Lidi a jegyzőre.

Csönd maradt utánuk, ahogy eltűntek a hálóban.

– Istenem, mi történhetett vele? – kérdezte kéztördelve a jegyzőné.

– Óh, Istenem! – ismételte suttogva Nusi.

– Rendbe tettem volna egy másik ágyat – mondta aztán a jegyzőné. – Most hol fogsz lefeküdni, Nusi, drágám?

– Van még dívány elég ebben a házban – mormolta Nusi, majd határozottabban hozzátette: – Amúgy sem feküdtem volna oda be. Még mindig benne érzem a szagukat.

A jegyzőné megértően bólintott.

– Kifordult a sarkaiból ez a nyomorult világ. Az öregasszony reggel óta nem volt hajlandó bejönni dogozni. A fia meg... egy libapásztorból hogy lesz valaki muszka katoná? Érti ezt bárki is?

Ismét porcelánt vettek elő, pedig meleg ételt nem volt idejük készíteni. Ennek ellenére talán még nagyobb gonddal terítettek. Nusi kivette a szekrényből az ezüst gyertyatartókat, óvatosan, már-már szertartással helyezte őket az asztalra, és gyújtotta meg az eddig megkímélt gyertyákat.

A jegyző lépett ki először a szobából, majd Lidi is, akinek cipőjéről darabokban hullott le a megszáradt sár. A jegyzőné zavartan elkapta szemét a lábbeliről, de Nusi megbabonázva csüggött tekintetével a koszos lábnyomokon.

– Attól félek, belső sérülése van – jelentette ki Lidi szokásos keménységével, minden siránkozás nélkül. – A karját besíneztem, de ha a verések bent is kárt tettek, akkor csak az imádság segít.

– Hogyan találkoztatok össze? – rebegette a jegyzőné.

– Összeházasodtunk. Körtésen. Az intézeti lelkész összedott minket.

– És ki verte meg szegényt?

– Józsiakék voltak, azokba futottak bele errefelé – magyarázta Lidi helyett a jegyző.

– Tudod drágám, azok a bolsevik fiatalemberek, akik reggel innen indultak.

– Igen, Józsika – bólintott Lidi, majd hirtelen mozdulattal lehajította diakonissza köpenyét a kanapéra.

Nusi erre úgy robbant ki, mint egy fúria.

– Egész nap dolgoztunk, hogy újra rend és tisztaság legyen itt, úgyhogy vigyázz te is, Lidi! Nincs cselédség, nincs senki, aki segítsen. Rakd rendbe a felöltődöt!

– Kit érdekel most a rend, Nusi? Lajos, a férjem talán haldoklik. Azt hiszed, érdekel a kicsinyes rendrakásod? Végig az életünket kockáztattuk, míg jöttünk hazafelé, és te azzal fogadsz, hogy rendetlenséget csinállok?

– Kérem, hölgyeim, egy kis borral szolgálhatok? – A jegyző kínlódván próbálta elűtni a vitát. A kristálypoharakba rubinfényű bort töltött.

Vérszínű, gondolta Nusi. Az alvadt vér ilyen.

– Balatonfelvidéki, a legfinomabb vörös. Gondoltam, elhozok a legjobb palackok közül, ha már úgysem tudjuk, mire kelünk...

A jegyző elharapta a mondat végét, de Nusi magában hozzátette: ha esetleg ma holnap meghalnánk.

– Be kellett volna mennetek a faluba. Onnan könnyebben hozhatsz orvost – folytatta háborítatlanul Nusi.

– Arra számítottam – felelte élesen Lidi –, hogy még nem vagy itt. Mi rendetlen házban is jól meg lettünk volna.

– Zavarok talán? – sziszegte Nusi. – Elmehtek. Mi is köt még ide? Hiszen Béla ügyis meghalt.

A jegyző és felesége összenéztek, aztán a férfi békítőleg megérintette Nusi kezét.

– Kegyed elfáradt, és a fáradtság nem jó tanácsadó. Jöjjön, igyon egy korty bort, aztán egyen is. Minden mást elvégzünk majd a nejemmel.

Nusi zordan nézett maga elé, de aztán szót fogadott. Szótlatlanul fogyasztottak. A bor illatos volt és fanyar, mint a kökény, a fiatalasszony mégsem talált semmi élvezetet benne. Belenézett a metszett pohárba, és alvadt vérdarabokat látott maga előtt.

Lidi étkezés után tüntető magabiztossággal bement Lajoshoz. A hálómba, gondolta Nusi. Végül nem engedett a jegyzőnek, és segített elpakolni az asztalt, csöndben felsöpörte a sárrögöket a földről, majd előszedett a szalonszekrényből ágyneműket a vendégeknek. Amikor minden rendbe került, megágyazott magának a kis sarokszobában. Úgy tervezték Bélával, majd itt lesz a gyerek helye, ha születik, de végül nem lett más a helyiségből, mint rideg vendéglátó.

Nehezen aludt el, kényelmetlen és dohos szagú volt az ágy. Végül nehezen lecsukódott a szeme, ám az éj közepén felriadt. Ajtónyikorgást hallott, egy férfi nyögött. Kinézett a szobák közti folyosóra, s látta, hogy Lidi egy törülközővel siet be a hálóba.

– Nincs jég itthon? – kérdezte barátságatlanul.

– Jég?

– Igen, jég, amit rátehetnék Lajos fájó tagjaira.

– Nincs – felelte Nusi.

Nem volt már benne a hisztérikus düh, inkább rettenetesen fölöslegesnek érezte magát. Segített volna, de nem tudta, hogyan lehetne, és még Lidit is megbántotta a vasorakor.

– El kell küldenem a jegyzőt orvosért.

Nusi bölintott, és visszabújt a szobába. Amikor újra elaludt, álmában Béla feküdt odabenn a hálóban.

– Miért nem segítesz? – suttogta valaki a háta mögött hátborzongató síri hangon.

– Mit tegyek? – sírt Nusi.

Valami durrant, robbant aztán a szobában, mint egy mennydörgés, erre riadtan felült az ágyban. Hallgatózott, de megállapította, hogy csak álmodta a zajt. Eszébe jutott az álombeli Béla, és mardosta a lelkipurdalás, hogy nem segített neki. Csak lassanként tisztult ki a valóság, hogy Lajos fekszik sebesülten itt, Béla házában, Béla majorjában.

Lidi sápadt volt reggel, láthatóan neheztelt Nusira, de alig mutatkozott a lakásban. Lajosnál volt nagyrészt. Reggeli után a jegyzőné Nusival kiment a baromfiudvarba, és elkaptak egy tyúkot.

– Fogjad meg erősen, kedveském! – utasította az idősebb asszony Nusit, miközben nekiállt elvágni az állat nyakát.

A fiatalasszony összeszorította száját, és megmarkolta a szárnyast. Maga is elcsodálkozott, mekkora erőt tud kifejteni. Nem zavarta, hogy a vér ráspriccelt a szoknyájára, és hogy rángott az állat a keze között.

– De még milyen finom paprikás lesz ebből – lihegte a jegyzőné. – Készítünk nokedlit is hozzá, jó?

– Még soha nem vágtam tyúkot.

A jegyzőné kifolyatta a vért a tyúk elvágott nyakából, s miközben beszélt, aprókat lihegett.

– Én minden szolgálómat magam tanítottam be. Nagyobb becsülete van az embernek, ha látja a cselédség, hogy értesz hozzá.

Böske néne jelent meg, rákönyökölt a baromfiudvar kerítésére. Nusi elkapta az öregasszony pökheni pillantását, de aztán gyorsan visszafordult a pucoláshoz. A jegyzőné eltökélten csipkedte le a tollat a leforrázott állatról, majd a deszkára tette a megkopasztott tyúkot, és határozottan csapott le rá minden alkalommal kicsi bárdjával. Nusi elképedve nézte, hogy egyszer sem vétette el a csontok közötti porcos részt.

Már indultak vissza a házba, a tálban tornyosult a darabokra vágott hús, amikor Böske néne rájuk kiabált:

– Na, köllene a segítség, mi? Kényes asszonykák maguk. De azt várhatják, mikor gyüvök magukhoz rabszolgának! Reakciós vén banda!

A jegyzőné oda sem pillantott, méltósággal vonult be a konyhába.

– Szerencsétlen – suttopta oda aztán megvetéssel Nusinak, amikor hallótávolságon kívül kerültek.

– Nem fog bántani minket?

– Az ilyen félnótásból minden kitelhet, de nem kell félned, amíg velem vagy, drágám!

Azzal felmutatta a véres bárdot, amit még mindig a kezében tartott. Nusi először elhűlve rámeredt a szerszámra, majd a jegyzőnére, s látva annak harcias arckifejezését, nevetni kezdett. A jegyzőné is bekapcsolódott a hahotázásba, görnyedve engedték szabadjára ezt az ellenállhatatlan ingert, szinte hisztérikusan sipítottak.

– A néember... – kacagott a jegyzőné –, a néember még fenyeget minket. Miután kiszedte az összes tojást. De jöjjön csak be, megkapja a magáét.

– Boszorkány! – visította Nusi. – A vassorú bába!

– Szipirtó!

– És a feje egy aszalt szilva!

– Az orra meg kicsírázott krumpli.

– Hogy ez rabszolga? Jó, hogy nem gályarab.

– Az!

Egyszerre csak nagy lendülettel nyílt az ajtó, Lidi állt ott sápadtan. A két asszony rögtön elhallgatott. Nusi úgy szedte a levegőt, mintha nem nevetett, de zokogott volna az imént.

– Megvesztetek? Lajos felébred. Örvendek, hogy ilyen nagy kedvetek van.

A két nő nem válaszolt, elfoglalt sürgölődésbe temetkeztek. Nusi tett még a tűzre, a jegyzőné feltette főni a tyúkot.

– Még nem érkezett meg a doktor Márromból – szólt némi hallgatóság után Lidi.

Nusi felvonta a szemöldökét, de nem válaszolt. Keze nyomán a mosogatóteknőben lefolyt a vér a tálról, és ahogy felemelte, hogy lecsöpögjön a víz, megcsillant rajta a fény.

– Nem értem, már itt kellene lennie.

Hosszú hallgatás következett megint, a jegyzőné és Nusi közben hagymát pucolt, a konyha tele lett csípős aromájával. Lidi megdörgölte az orrát, és szipogni kezdett.

– Ti mit csináltok egyáltalán ilyenkor? Lajosnak orvosi segítségre volna szüksége. Nem értitek?

Nusi letette a kést, kérdően tekintett a jegyzőnére.

– Húsleveset és paprikás becsináltat készítünk – mondta aztán egyszerűen, s ahogy meglátta Lidi arcán az elképedést, mint az öklendezés tört fel ismét a kacagása. Kiejtette a kést az asztalra, és rohant ki az udvarra, hogy ott jöjjön ki a nevetés nagyja.

Mikor visszatért a konyhába, már nem találta ott Lidit, pedig előre arcára kényszerített valami megbánó szomorúságfélét.

– Megsértődött? – kérdezte a jegyzőné.

– Ki tehet róla? – vont a meg vállát az asszony. – Az ember beleőrül ebbe a sok bánatba.

Ő is leejtette kését, mindkét kezével megtámaszkodott az asztal lapján, és zokogni kezdett.

– Kiveszett belőlem az együttérzés, Nusikám. Gonosz vagyok, mert már nem tudom felvenni másnak a baját. Drága Pistikém! Ahogy ott feküdt, mint a csak aludna az ágyban. De olyan szorosan lezáródott a szeme, próbáltam feszegetni, elhúztak tőle erőszakoskal. Kelj fel!, így üvöltöttem, mint egy tébolyult. Nem kelt fel, Nusikám! Pedig ma is minden reggel azt hiszem, csak rémisztő álom volt mindez. Hogy csak elment nyaralni, vagy tudom is én, mi, és visszajön. Nusikám, meddig lehet ezt így hordozni?

Nusi átölelte az asszonyt, simogatta rángatózó hátát. A jegyzőné végül kiment lemosakodni, Nusi addig a konyha ajtaja előtt pucolta a répát.

– Holnaputánig sem végzünk így – mondta a jegyzőné lepedékes hangon, amikor visszatért, de már mosolygott, csak szeme volt vészesen vérekes és vizenyős.

Úgy telt a délelőtt, olyan szédületben, mintha súlyos betegségbe estek volna mindketten. Tétován végezték a munkát, és el-elrévedt tekintetük. Tüdejükben reszketett még a nevetés és sírás görcse, szemük fájdalmasan száraz volt.

Még nem főtt meg a leves, a jegyzőné éppen a metéltnek való tésztát sodorta, Nusi meg a hokedlin ülve bámult maga elé, amikor kocsizörgés támadt.

– Ez István lesz! – kiáltotta a jegyzőné, és sietett kifelé, lisztes kezét a kötényével dörzsölte le.

Nusi ott loholt mögötte, s valóban, a jegyző volt az, a falusi emberrel, akivel korra hajnalban indul be Márromba orvosért. Amikor a jegyzőné meglátta férjét, felsikoltott, és megtámogatta, mert a férfi szinte úgy ájult le a hintóról. Arca nem is fehér, inkább szürke volt. De a kocsis, ez a falusi ember épp olyan halottszínben ült a bakon.

– Adjanak valamit inni, kedveseim, Ferinek – mondta rekedten a jegyző, majd besietett a házba.

Nusi szinte futva fordult a tálaló és a kocsi között. Pálinkát vitt ki, amit a jóember egy szempillantás alatt bekapott, s már rohant is vissza a szalonba. A jegyző szinte eltűnt a fotel mélyén, kezében vizes pohárban áttetsző ital, Lidi kéztördelve nézett rá a hálók felőli ajtóból.

– Se jegünk, se morfiumunk – sorolta szinte sírva. – Lehet, hogy meg is kell műteni.

– Mi történt? – suttogta Nusi a jegyzőnének.

– István nem jutott be Márromba. Valami rettenetes dolog történt. Nem mondta, mi, csak azt, hogy rettenetes.

A két nő jelentőségteljesen egymásra nézett. Lidi elkapta ezt a kis összepillantást, és rájuk kiabált.

– Várjátok, hogy meghaljon Lajos, mi? Szeretnétek? Micsoda szívtelenség! Micsoda boszorkák vagytok!

Lidi visszaroht a hálóba és bevágta maga mögött az ajtót. A két asszony megszeppenve pislogott most a jegyzőre, de az mintha észre sem vette volna Lidi kitörését, elgyötörten és mereven ült a fotelban.

– De hát mi történt? Mondd hát, fiam! – szólította meg őt a jegyzőné, és a lába elé guggolt, hogy lássa a férfi szemét.

– Folyt a vér a hídról – suttogta a jegyző. – Hol van ennyi vér? Csak folyt és folyt, ahogy egyre jobban lőtték azokat a szegény gyerekeket. Talán még húszévesek sem voltak. Cingár suhancok. Láttam a szemükben a rémületet. Istenem! Futottak visszafelé a hídon, de ott meg azok a gazemberek, azok a gyilkosok... szurkálták őket a szuronyaikkal, hogy forduljanak vissza... Meghalni...

Lassan értették meg a jegyző szaggatott elbeszéléséből, mi zajlott le Márromban. A férfit még pirkadat előtt indította el Lidi, látva Lajos állapotának rosszabbodását. A jegyző bekocsizott a faluba, ott felverte álmából jó emberét, Ferit, mert valami rossz sejtelen kínozta, ami több volt pusztán félelemnél, és így nem akart egyedül nekiindulni. Volt valami olyan gondolata, ha meg talál halni, legalább legyen, aki hazahozza.

Új-Márrom füstben állt, először azt hitte, tűz ütött ki valahol, de később rájött, hogy csak a köd nyomja le a pályaudvar felől érkező füstöt, s ettől minden fény riasztóan szórttá, gyengévé vált. A Duna felé egyre sűrűbb és nyirkosabb volt a köd. Odaértek a homályba vesző hídra, amikor rakéta szállt fel sikítva a márromi oldalon. Ugyanekkor iszonyú gépfegyvertűz indult idefelé, a déli oldalra.

– Forduljunk vissza, tekintetes uram! – üvöltötte Feri.

Vissza akarta fordítani a lovakat, de azok megbokrosodtak, és hörögve igyekeztek szabadulni. Akkor látta meg őket a jegyző. Először a Józsika-forma bolsevik bakákat, akik feltűzött szuronyaikkal Márrom felé meredtek. A másik oldalon a tüzéség a híd mindkét végét lőtte, hogy elzárjon minden menekülési útvonalat. A zöld vasszerkezet között pedig férfiak százai fejvesztetten rohantak, volt, aki a hídról lógott élettelen testtel a Duna fölé. Aki a déli oldalra akart visszamenekülni, azt a bolsevikok visszardogdosták a hulláktól domborodó hídra.

Az egyik magyar vörös a jegyzőékre ripakodott:

– Takarodjanak innen! Hol a fegyverük?

A következő pillanatban iszonyú gránátéső hullott a közelben, s a vörös katona arccal előrebukva, holtan feküdt a földön.

Feri sikoltott, a jegyző leugrott a kocsiról, és a lovak elé ugrott. Megfogta kantárjukat, „jól van, jól”, mondta, s azok, mintha értenék, szót fogadtak neki. Meg tudta őket fordítani, miközben erről az oldalról is megindult a tüzelés észak felé. A jegyző elengedte a lovakat, félreugrott előlük, s vissza akart szállni a bakra, Feri mellé, amikor valaki elkapta a lábszárát. Egy lesóványodott, szinte gyermek fiatalember volt az, melléből vér szivárgott olcsó kockás ingén keresztül.

– Segítsen! – hörögte, és szája szegletében vérbuborékok jelentek meg.

A jegyző szó nélkül megfogta a karja alatt, s felhúzta a bakra.

– Azt mondták, a csehek meg vannak nyerve a kommunizmus ügyének. Arról volt szó, hogy együtt ünnepeljük május elsejét – hörögte a fiatalember.

– Most ne törődjön ezzel, fiatalember – nyugtatta a jegyző, de a suhanc még elrebegette, „anyám”, aztán megmeredt a szeme.

Ebben a pillanatban iszonyú hangon robbant valami, a lovak szinte emberi hangon sikoltottak fel. Hátranéztek, valami óriási tűzgömb égett, szikrázott odaát Márromban.

– Vége – üvöltötte a jegyző. – Vége.

És nem tudta, minek van vége, csak üvöltött. Feri eszeveszetten ütötte a lovakat, hogy menjenek, menjenek már. A suhanc sebéből a vér lefolyt, átnedvesítette a jegyző nadrágját.

Új-Márromból kiérve tették le a szegény halott fiút. Iratok nem voltak nála, csak egy kis kulcs, és 20 fillér a zsebében.

– Lehet, hogy találtunk volna orvost Új-Márromban is – mondta fakó hangon végül a jegyző a két asszonynak –, de nem tudunk gondolkodni. Olyan zavarodottak voltunk, hogy eltévedtünk a hazafelé úton. Nem emlékszem, merre jártunk. Teljesen üres volt a fejem.

Feri, a falusi ember a hallból kopogtatott be.

– Tekintetes uram! Indulhatunk?

– Mennünk kell – morogta a jegyző. – Még nincs orvosunk.

Lidi, mintha hallgatózott volna, kijött a szalonba.

– Egyre rosszabb az állapota...

– Megyünk rögvest, Lidikém, kedves – mondta a jegyző, mire a felesége felkiáltott.

– Légy egy kis irgalommal! Ez a két ember tegnap óta nem evett. Legalább néhány falat legyen a gyomrukban. Nem engedhetjük el őket így!

– Mindig ezen jár az eszetek? – förmedt Lidi a nőkre, de különös módon főleg Nusira, aki meg sem szólalt.

– Teríték a konyhába. Hadd egyen az a szegény Feri is – jelentette ki ellentmondást nem tűrő hangon a jegyzőné, és kiviharzott. Nusi megszeppenve sietett utána. A főzés romjaival volt tele a konyha. A nagy asztalon a metéltnek való tészta, a dézsában némi mosogatnivaló, a kályhán a feltett víz, amibe a nokedlit szaggatták volna, de most magában forrt, őrülden táncoltatta a fődőt. A jegyzőné pillanatok alatt olyan rendet teremtett, mintha nem is dolgoztak volna itt.

– Kenyeret szelünk, az is jó lesz a becsinálthoz – mondta, és Nusi sietősen előszedte a deszkát, kést.

Az előbb még lisztes, csirizes konyhaasztalt csíkos szőtt abrosz takarta, rajta a hétköznapi fehér kerámiatányérok, bennük aranyló húsleves, sárgarépadarabokkal, egy szárny, egy zúza, egy egyben megfőtt krumpli.

A jegyzőné behívta a két férfit. Feri, a falusi ember elfogódottan ült le, és zavartan pislogott Nusi felé.

– Fogyasszák egészséggel! – bátorította őket Nusi, erre a férfiak felemelték a kanalukat.

Csönd volt. Mintha odakint megnémult volna az élet. Csupán az óra ketyegett nagy zajjal, és Nusi kezdte érezni, mintha nem is a falon, de fejében kattanna a szerkezet szabályos ütemben egyre hangosabbakat. A jegyző óvatosan lenyelt egy-egy kanálnyit, merített, majd a levegőben megállt keze. Leeresztette az evőeszközt.

– Ne haragudjanak, kegyedék, nem tudok enni.

Felállt, látszott, képtelen helyt ülni. Hátratett kézzel fel-alá vonult a konyha bejárata előtt. Feri nagyot nyelt, „meg tudom érteni”, mormolta, de aztán folytatta, és belapátolta levesét.

Lidi berontott, vörös, kisírt volt az arca.

– Menjenek már, könyörgöm, az élő Istenre! Menjenek már!

Feri gyorsan felállt, köszönetet mondott.

– Egy kis becsináltat? – ajánlotta a jegyzőné, de a férfiak siettek kifelé.

– Hálás köszönetem, tekintetes asszony.

Feri előhozta újra a lovakat, befogta, addig Lidi kéztördelve állt a tornáccon, és toporgott kínjában. Ahogy ott áll várakozva mindenki, először a jegyzőnének tűnt fel, hogy szekér érkezik a dombról. Feri befogott, de a jegyző leintette.

– Várjuk meg, ki az!

A bakon egy parasztember gubbasztott, háta mögött kevéske szénán valamit hozott.

– Itt lakik a Kovács József anyja? – kiabált oda köszönés nélkül a társaságra.

De már akkor futott is elébe az öregasszony, „jaj,jaj” kiabálta.

– Mit akar tőlem, angyalom?

– Hazahoztam a fiát.

Böske néne először sikoltott, aztán még közelebb ment, hogy belásson a szénán fekvő emberre. Akkor felhőrgött, fia nevét kiáltozta, és letépte a kendőt a fejéről.

– Józsika! Józsika!

Egyszerre észrevette az elhúlten ácsorgó társságot, meglobogtatta kendőjét, és kezével feléjük mutatva átkozódni kezdett.

– Reakciós bestiák! Maguk ölték meg a kisfiamat! Maguk!

A paraszt a bakon mérgesen megmordult.

– Ezzel itt hátul mi lesz? Márrom tele van hullákkal. Ezt is csak azért hoztam el, mert még ideát, Új-Márromban kapta el a gránát. A híd meg az északi part a dögöké.

– A mocsok reakció! – üvöltötte erre Böske néne, s haját tépte. – A mocsok reakció!

A jegyző odament a szekérhez, erre Nusi is kíváncsian mellé merészkedett. Szegény Józsikának szétszaggatta a fél arcát és nyakát a gránátrepesz. Esélye sem volt, gondolta Nusi, az aortát is feltépte. Szuszogást hallott a háta mögött, megfordult. Lidi állt ott, nézte a holttestet.

– A gazember... – suttogta alig hallhatóan. – Ez meg a társai támadtak ránk. Megrázta a fejét, lehunyta szemét, szempilláján egy könnycsepp ragadt meg.

– Uram, könyörülj megtevélyedett lelkének. Mert ezek nem tudják, mit cselekesznek – suttogta.

Nusi ezt felkavaróbbnak találta, mint az egész véres látványt. Ahogy nézte Lidi átszellemült arcát, arra gondolt, mennyit háborgott ellene tegnap óta, s most megszegyennült sógornője irgalmán.

Amikor Lidi felnyitotta szemét, ismét a régi volt. Katonatiszt módjára adta ki az utasításokat a jegyzőnek. Menjen be Lidi szüleihez, hívja mindkettejüket ide. Náluk odahaza szokott lenni jég, abból hozzanak sürgősen. Aztán siessen legalább azért az együgyű doktorért, aki a szomszédságban lakik. Hozzon morfiumot magával, ha van neki. Ne késlekedjen, menjen már. A jegyző még toporgott egy sort, faggatta a márromi ember, mi a helyzet a városban.

– Felröpítették a győriek a csehek fegyverraktárát. Akkorát szólt, hogy majd kivitte az ablakunkat.

– Hát győriek voltak?

– Azt mondják. A vagongyáriak. Reggel jöttek vonatokkal. Meg voltak ezek szervezve. Mer' azt mondták, a csehek is vörösök lettek, aztán majd együtt csinálnak forradalmat. Azt! Forradalom, mondhatom! Levegőbe röpítik a várost! Ott a hídon már anynyian elestek. Voltak – én azt mondom – százan. Miket láttam!

Az asszonyokra pillantott, legyintett.

– Jobb, ha nem is mondom. Akik a szigeten rekedtek, hát azok csúnyán megjárták. Ott aztán kérem, nem volt kegyelem. Mindenkit agyonlőttek ezek a vademberek. És jaj azoknak, akik most odaát vannak, Márromban. Azt mondják az emberek, reggel összefogdostak ezek mindenkit, aki kimerészkedett az utcára, és gyilkolják őket halomba. Aki reggel korán ment a műhelybe vagy a boltjába, azt mind elkapták. Mi lesz velünk, édes Istenem!

Lidi arca megvonaglott, és türelmetlenül rászólt a parasztra, hogy vegye le a holttestet, és vigye be Böske néne házába.

– Nekem azt mondták, nem ingyen kell megjárnom ezt a hosszú utat – méltatlankodott a férfi.

A jegyző zavartan keresgélt a nadrágjában, és odanyomott a paraszt kezébe valami pénzt. Nusi nem látta, mennyit, de azt igen, hogy az ember nem volt túl elégedett. Azért csak nekiállt, közben a jegyzőék elindultak. A márromi ember küszködött a nagy testtel, leemelte a szekérről, de aztán leengedte a földre, és megdörgölte a nyakát.

– Én ezzel nem tudok egy tapodtat sem továbbmenni.

Böske néne üvöltve sírt, a fiatalember holttestére kapaszkodva. Nusi óvatosan lefejtette róla.

– Jöjjön, Böske néne, jöjjön! Elrendezik majd ezt, ne féljen! Jöjjön!

– Reakciós vén banda – motyogta az öregasszony továbbra is, de szót fogadott Nusinak, sőt egy picit rá is dőlt. Böske néne háza oldalt állt, az udvaron. Nusi meglepődött a tisztaságon, a renden, ami odabenn fogadta. Egyszerű falusi konyha volt ez, heverővel, amin az öregasszony aludt. Minden egy helyütt volt itt, de nyomát sem lelte annak az igénytelenségnek, amit kinézett amúgy az asszonyból.

– Hozok magának valamit. Addig maradjon itt az ágyon! El ne mozduljon!

Nusi átszaladt a házba. A tálalóban elfogyott a pálinka, lesietett az üveggel a pincébe. Odalenn a dülésnek ugyanaz a képe fogadta, mint amikor megérkeztek a lakásba. Hívatlan vendégeik ugyancsak nem kímélték a készleteket, sok italt csak úgy pocsékba kiöntöttek a földre. Főként a palackos italokat keresték, a hordókhöz nem nyúltak. Nusi a kishordóból eresztett az üvegbe, odafönn egy kupicával kitöltött. Beleszagolt, gondolta neki se ártana egy kevéske pálinka, de amint megérezte szagát, az erős alkohol és a rothadt gyümölcs elegyét, undorral elfintorította orrát.

Böske néne úgy ült ott, ahogy hagyta. Az öregasszony motyogva nézett maga elé.
– Hoztam magának egy kis pálinkát. Igyon belőle!

Mivel az asszony nem reagált semmire, Nusi a szájához illesztette a poharat. Erre Böske néne ivott, szófogadóan, mint egy gyermek.

– Most fekdjön le egy kicsit! Meglátja, jót tesz.

Nusi tudta, hogy mindez, amit mond, ostobaság, de érezte, hogy hangjának színe, a bátorító duruzsolás minden egyébnél kívánatosabb most. Böske néne lefeküdt, Nusi meg kisietett. Józsikát a paraszt beljebb húzta a ház mellé, onnan tovább nem volt hajlandó megmozdítani. Inkább gyorsan elszelelt.

– Itt ugyan nem maradhat – tanakodott aztán Nusi és a jegyzőné. Lidi újra eltűnt benn a házban. Álltak a halott fiatalember felett, hajukat borzolta a szél, és ők nem jutottak egyről a kettőre.

– Ha megérkeznek anyósomék, abban a pillanatban elájulnak. Itt, a ház mellett egy hulla fekszik?

– Böske nénéhez kellene bevinnünk – vélte a jegyzőné.

– Az a ház egyetlen konyha. Hová fektessük? A kályha elé?

– Akkor vigyük az istállóba.

– És ha a kutyák megérik a szagát?

– Itt is megérezhetik, Nusikám.

– Jó, legyen az istálló.

– Én nem fogom meg a feje felől – jelentette ki egyszerre a jegyzőné, és hangja elbicsaklott, mint aki rosszul van.

Nusi szó nélkül megemelte a fiatalembert a válla felől, a jegyzőné a csizmás lábát markolta meg, aztán félig húzva, félig emelve elvonszolták az istállóba. Megizzadtak, mocskosnak érezték magukat, a jegyzőné elnézést motyogva hamarjában el is tűnt a fürdőben, amikor visszamentek a házba. Nusi keresett egy lepedőt, kivitte, leterítette a szerencsétlenre.

– Isten nyugosztaljon – mondta, picit állt, ahogy a tisztesség megkívánta, aztán a kútnál lelocsolta kezét vízzel.

A jegyzőné már a szalonban állt, sápadt volt, és elgyötört.

– Jobban vagy? – kérdezte.

Az asszony némán bölintott. Nusi is bement a fürdőbe, lemosta arcát, kezén végigfuttatta többször a szappant, haját is rendbe szedte. Bekopogott aztán a hálóba, ott voltak a tiszta ruhái.

– Hogy van Lajos? – kérdezte Lidit, pedig látta, hogy a férfi üveges tekintettel mered maga elé. Tulajdonképpen ez már nem is Lajos, állapította meg magában.

– Fáradt. Ne zavar! – felelte Lidi, és Nusi úgy érezte, sógornője magáról beszél.

Nusi kivett tiszta ruhát, tiszta fehérneműt magának, és szinte észrevétlen kiosont a szobából. A jegyzőné könyökölt az ablaknál, megfordult, látszott, nehezebbre esik bármit is csinálni.

– Hogy van? – kérdezte vontatottan. Nusi válaszul sóhajtott. Ránézett a kezére, ott volt a karikagyűrű az ujján. Megforgatta. Esküvője óta még véznább lett a gyűrűsujja, már szinte lötyögött rajta.

– Kezdem érteni, hogy nem vagyunk urai a halálnak. Azt hiszem, az életnek sem. A jegyzőné eltakarta szemét a kezével, vállát zokogás rázta meg.

– Óh, Nusikám!

Nusi még egy utolsót fordított a gyűrűn, megtapogatta a kontyát, vajon nem szabadt-e el egy tincs, majd határozott léptekkel kiment a konyhába. A tűz alig pislákol, felélesztette, majd tett rá fát. Mosogatóvizet öntött a nagy, vízköves fazékba a vödörből. Leszedte a terítéket az asztalról, és sebesen, ahogy a jegyzőnéől látta, meglisztezte az asztalt. A tésztát a jegyzőné szépen feltekerte a sodrófára, amikor a férfiak miatt el kellett pakolnia. Most egyetlen mozdulatra kiterült az asztalon. Nusi élvezettel simította tovább, hogy olyan legyen, mint a pergamen. Végül a felvagdáláshoz mégsem mert nekilátni egyedül, és behívta a jegyzőné.

– Még soha nem készítettem metéltet – szabadkozott Nusi, és eszébe jutott, hogy a tyúk levágásakor is valami efféle volt kénytelen mondani.

– Elkezdem, aztán majd megpróbálok te is – szolt egyszerűen a másik asszony.

Olyan boszorkányosan egyszerűnek tűnt, ahogy vastag csíkokra vágta a tésztát, egymásra illesztette, aztán ezt a magas hasábot elkezdte lemetszegetni a végén. Keze nyomán cérnaszálvékony tésztadarabkák hulltak a kés elé. Nusi még a nyelvét is kidugta igyekezetében, amikor sorra került, mégis siralmas volt minden vágása.

– Majd belejössz, ne búsulj! – biztatta a jegyzőné még mindig fakó hangon.

Kifőzték a tésztát, Nusi letörölte közben a lisztet az asztalról. Megterítették maguknak, egy-egy tányérral levest Lidiéknek is kimertek. Nusi egy nagy alpakka tálcán bevitte nekik a hálóba.

– Rakd csak le! – suttozta Lidi – Most épp elaludt.

Csöndesen étkezett a két nő kint a konyhában. Keveset ettek, pedig minden finom volt. Már az utolsó falatoknál tartottak, amikor apósék megérkeztek. Nem sokkal utána a jegyző is befutott a doktorral. Besereglettek Lajoshoz, később sápadtan támolyogtak ki tőle, az anyós sírt. Csak a doktor maradt odabent, forró vizet rendelt, meg kékköves vizet a fürdőbe, Lidit pedig kiküldte a beteg mellől.

– Szóval megházasodtatok – mondta após, merev arccal. – Mi már nem is számítunk?

– Apuska! Hogyne számítanátok! De hát nem tudtuk, mit hoz a holnap. És igazunk is volt...

Lidi felzokogott, anyja vele sírt. A jegyzőné ebben a pillanatban kérdezte meg, hogy ebédelték-e már. Após úgy nézett rá, mint aki még soha nem látta ezt a nőt.

– Nem is tudom. Nem kérünk semmit.

– Gyere, Nusi! – mondta erre a jegyzőné, de csak a konyhában tette hozzá: – Megmutatom, hogyan szoktam készíteni a lekváros kiflit.

Ez olyan örült ötletnek tűnt, hogy Nusi egy pillanatig attól félt, a jegyzőné meghibbant a sok bajtól, de végül belátta, hogy igaza van. Ők feleslegesek most odabenn.

– Itt van ez a sok ember, csak meg kell majd őket kínálni valamivel – magyarázta a jegyzőné, és egyre serényebben járt a keze. – Emlékszel, az a giliszta tanító hogy szerette a kiflikéket?

– Vajon most mit csinálhat?

– Mit? Ő még mindig a falusi kommunisták vezére. De hát, ki tudja, meddig? István szerint könnyen úgy járhat, mint a francia forradalomban a forradalmárok. Azok is egy idő után egymást kezdték kiirtani.

– Mindig visszataszítónak találtam.

– Az is. Van valami síkos, nyálás a modorában. Na, most nézd meg, drágám, én beletettem az élesztőt, de ezt a tésztát nem hagyom megkelni. Porhanyós lesz, de nem nő meg úgy. Szegény felesége olyan volt mellette, mint egy cseléd. Nem is volt az talán egyéb amúgy sem, csak valami szobalány. No, most így kisodrom, látod, milyen gyönyörű?

Hamarosan kizsírozott, kilisztezett tepsikben ültek a formás töltött kiflik. Amikor az első adag megsült, Nusi mohón nekikezdett egynek, aminek a csücskében feketére égett a kifolyt lekvár.

– Hú, de megégetett! – kiáltott fel vidáman, aztán fojtottan hozzátette: – Ez aztán forró!

Tálcára tették, a kis hajtható karú cukorórlőben porcukrot készítettek, és ráhintették a süteményekre. Odabenn, a komor hangulatban Nusi megszeppent. Miközben körbekínálta a tésztát, lesütötte szemét, nehogy kiolvassák belőle iménti jókedvű munkavégzésüket. A kifli jól fogyott, az orvos kijött a hálóból, egyszerre többet is vett. A tálca hamarjában üres lett, csak a hold alakú ürok árulkodtak a tálca porcukros, lekvárfoltos ezüst tükrén, hogy volt itt rajta nem is olyan rég más egyéb.

– Jól fogyott – állapította meg Nusi a konyhában.

– Az a jó, Nusikám – felelte az asszony. – Hidd el, még a legnagyobb gyászban is szükség van az ember szakácsművészetére! Addig, amíg dolgozol, legalább pislákol benned az élet.

Elfogyott a teendő, és nyugtalanul keresett volna magának valami foglalatosságot, mert nem volt kedve bemenni a sötét szalonba. Apóst is kihajthatta a tehetetlenség érzése, hátratett kézzel körbejárt az udvaron, vizsgálgatta, mi minden változott meg legutóbbi ittléte óta. Az istállóban hosszasan maradt. Nusi is bekukkantott.

– Ki hozta ide ezt a szerencsétlent? – kérdezte após a fejével hátrabökve oda, ahol Józsikát letették.

– Mi ketten a jegyzőnével.

– Ennek a temettetése a mi nyakunkon fog ragadni.

– Már nem hálálja meg – felelte fanyar mosollyal Nusi, mire az após bajsza megremegett.

A férfi tovább járkált, Nusi meg leült a szőlőlugasban. Méhek dongtak köröskörül, zümmögött, neszezett minden, világos lepkeszárnyak cikáztak az enyhe szélben, és hangyák futottak versenyt önmagukkal az időmarta nehéz asztalon.

Végigfuttatta magában ezt a különös napot, attól kezdve, hogy hajnalban azt álmodta, valami felrobbant, s azóta nem aludt. Bár már nem volt biztos benne, hogy csak álom volt a robaj, talán valóban a márromi dörrenést hallhatta, amikor a levegőbe repült a csehek fegyverraktára ott a parton. Tehát felébredt, aztán reggelit készítettek.

Utána tyúkot vágtak. Főztek. Megérkezett a jegyző, és beszámolt a márromi borzalmakról. Meghozták Józsika tetemét. Lefektette Böske nénét, utána behúzták a halottat az istállóba. Sütöttek.

Mire eljutott gondolatban idáig, észrevette az anyóst, aki futva botladozott kifelé, a konyha felől. Nusi felállt, elindult felé, kezét összefogta. Hátán kiütt az izzadtság. Anyós arca könnyáztatta volt, szinte alig lehetett ráismerni.

– Lajos, szegény.

– Mi történt? – sürgette Nusi, pedig tisztában volt vele, fölösleges kérdezősködni. Nagyon is jól tudta, mi történt.

– Meg... halt, drága gyermekem. Meghalt.

– Ne sírjon! – fogta át anyósa vállát, és elindult vele vissza a házba. – Ennek így kellett lennie.

Az asszony zokogott.

– Nagyon sajnálom szegényt. Mintha a sajátom lett volna. Most mi lesz Lidivel?

Lidi ült Lajos mellett a hálóban, szemét nem vette le a férjéről. Lajos olyan volt, mintha azt játszanák, hogy most alszik az egyik, és az veszt, aki előbb elneveti magát. Lajos vesztésre állt, szája szegletében ott bujkált egy kis mosoly.

– Fogadd részvétem, Lidi! – suttozta Nusi, de a másik csak éppen biccentett. – Szólj, ha segíthetek bármiben is!

Nusi megszédült, ahogy kilépett az ajtón. Megjelent előtte a garabonciás Lajosnak az arca, annak a fiatalembernek az emléke, aki felkavarta, s aki álmában megcsókolta. Egy szélvészvető ember, akit vihar vitt el, igen csúnya és mocskos fergeteg. Nusinak meg kellett kapaszkodnia az ajtófélfában, mert rátört a visszavonhatatlan tudata. Meg kellett volna menteni ezt a nagyszerű férfit, vissza kellett volna tartani, hogy mindig ott legyen, ahol baj van! Most hogyan kaparja össze újra az életét? Honnan adja vissza tüdejébe a levegőt, hogy ne feküdjön ott mozdulatlanul az ágyon? Vissza, vissza kellene pörgetni ezt a kíméletlen, gyilkos időt! Nusi hangtalanul zokogott.

Döbönt csöndben ültek jó darabig a szalonban, csupán az anyós időnkénti fölzokogása enyhített ezen a halott némaságon. Közben besötétedett a szobában, Nusi meggyújtotta a lámpákat, aztán nekilátott a vacsora melegítéséhez. A jegyzőnével hamarjában elővették az ebédet, és minden nagyobb ceremónia nélkül megterítették a szalonban. Vacsoránál néhány udvarias szó elhangzott, csak Lidi nem evett, akárhogy unszolták őt.

– Nem lett volna szabad odahagynom a diakonisszaságot – morogta komoran. – Akkor még Lajos élne.

– Az egyedül értelmes dolog, amit eddig tettél, az az volt, hogy felhagytál ezzel az apácasággal – felelte erre élesen az após. Anyós csitítva megpaskolta férje kezét.

– Ne most!

Vacsora utána a jegyzőék elbúcsúztak, s magukkal vitték az orvost is. Nusi nem érzett semmit, amikor újdonsült barátnője elkocsizott. Még rengeteg feladat várt rá odabenn háziasszonyként.

Másnap a jegyző két koporsót küldetett a majorba. Szomorú menettel Lajost bevitték a szebbik ládában a faluba. Nusi határozottan kitarzott amellett, hogy még marad idekinn, és rendbe teszi a házat. Hiába óvták anyósáék, most a sarkára állt, és kijelentette, hogy kell egy kis idő, míg mindent szépen eltakarít. A legjobban a hálótól félt, ott szenvedett ki Lajos, rettegett, hogy a haldoklás nyomai mélyen megmaradtak. Az-

tán, amikor nekikezdett, ment ez is, mint minden egyéb. Szellőztetett, lehúzta az ágyneműt, és lúgos vízbe áztatta be. A dunyhát, a párnát kitette a napra.

Délutánra mindennel végzett, az ágyneműbe boldogan kapaszkodott bele a szél az udvaron. Vizesen, illatosan suhogott. Most egyszerre rászakadt a semmittevés. Nem tudott helyben ülni, fel-alá járkált az udvaron, a házban. Aztán kiállt a tornácra, és várta, hogy menjen le a nap. Állt, ahogy sokszor. Figyelte, mint már számtalanszor, hogyan sűrűsödnek meg a fények, hogyan vált először aranyba, aztán vörösbe a hársfa lombja. S akkor meglátta őt. Egyenesen a ház felé tartott, lendületes, szabályos léptekkel. Mint egy katona, aki naponta fél országokat menetel végig. Jött ő, és Nusit ellepte valami jóleső belső remegés, az öröm láza. Ujján megpörgette többször is a gyűrűjét.

Ezen a napon Béla megérkezett a hadifogságból. 1919. május másodika volt.

JAKAB-KÖVES GYOPÁRKA (1971) Szombathelyen élő író. Kötete: *Morfondír* (tárcák, 2009).